LUND UNIVERSITY

Erfarenheter av Kommunalstrejken 2003: Erkännade, omfördelning och värde

Linderoth, Kristin

2013

Link to publication

Citation for published version (APA):
Linderoth, K. (2013). *Erfarenheter av Kommunalstrejken 2003: Erkännade, omfördelning och värde*. 1-14. Artikel presenterad vid Marx 2013: Klass, kritik, kris, kapitalism.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Download date: 12. Oct. 2024

Kristin Linderoth
Marx 2013, ABF-huset Stockholm
19/10 2013

Erfarenheter av Kommunalstrejken 2003

Upplägg och syfte

Jag kommer i det följande att presentera min forskning om fackligt aktiva kommunalares erfarenheter av Kommunalstrejken 2003. Då studien befinner sig i ett inledande skede utgör det här en första tematisering och bearbetning av det material som hittills samlats in, i syfte att pröva möjliga fortsatta inriktningar för studien.

Jag inleder med en kort bakgrund kring Kommunal och förändringarna av den offentliga sektorn, för att sedan ge en överblick över strejken i fråga och varför jag menar att den är intressant att studera. Därefter presenterar jag några teman ur mitt hittills insamlade material. Jag har genomfört tre pilotintervjuer samt lyssnat på ett tiotal radioinslag om Kommunalstrejken från våren 2003 och lyfter fram några centrala teman som förekommer i båda dessa material, och som jag exemplifierar med utdrag ur mina intervjuer.

Det första temat är erkännande och omfördelning (Fraser 1995), där det framkommer att viljan att synliggöras för det arbete man utför både är ett strategiskt medel för att uppnå det önskade ekonomiska resultatet och något som har ett värde i sig. Att kämpa för det egna arbetets värde kopplas i sin tur samman med behovet av ökad kvalitet i välfärden, och en hypotes blir då att strejken potentiellt kan förstås både som en kamp om värdet av det egna arbetet och, i ett större perspektiv, om värdet av välfärden. Begrepp som erkännande och omfördelning kan anses särskilt spänningsfyllda i ett fackförbund vars medlemmar arbetar i den offentliga sektorn och framförallt är kvinnor och (i allt högre utsträckning) rasifierade grupper.

Jag har också valt att lyfta fram det informanterna berättar om hur strejken påverkade dem själva och organisationen medan den pågick. Här blir kampvilja och solidaritet två centrala teman, som väcker frågor om vilken typ av förstärkning (Fantasia 1988) strejken gav upphov till.

Samtliga teman bör förstås genom den lins som utgörs av de förändringar som välfärden genomgått under de senaste decennierna.

Kommunal och den offentliga sektorns förändrade villkor: strejken 2003 i ett större sammanhang

De intervjuer jag genomfört har visat på strejkens kopplingar bakåt i tiden rörande bland annat införandet av individuell lönesättning i mitten av 1990-talet och mångårig erfarenhet av lönediskriminering av kvinnor, liksom nedskärningar i välfärden och en politisk besvikelse och ilska över detta. De har också visat på vikten av det som hänt efter strejken för konstruktionen av minnet av strejken, där utvecklingen på välfärdsarbetsmarknaden under de senaste tio åren tydligt färgat upplevelsen och tolkningen av strejken idag. Tidsaspekten öppnar för en förståelse

av både kontinuitet och förändring, när det gäller kommunalarnas positionering i förhållande till arbetsgivaren, staten och facket.

Förändringarna i välfärden har haft stor påverkan på det svenska samhället från 1980-talet och framåt (Boréus 1994). Välfärdsstaten, som tidigare av arbetarrörelsen betraktats som en strategi för ökad jämlikhet både mellan klasser och mellan kön, omdefinierades under den ekonomiska krisen på 1990-talet från en lösning till ekonomiska och sociala problem till ett ekonomiskt problem i sig själv (Acker 1992). Införandet av olika industriellt inspirerade styrningtekniker i omsorgs- och servicearbete, vilket bl.a. inneburit ökade krav på effektivitet och kostnadsreducering (Briskin 2011; De Angelis & Harvie 2009) har genomgripande påverkat välfärden. Nedskärningar, privatiseringar och avknoppningar har tillsammans med eftersläpande löner i den offentliga sektorn orsakat ökade klass- och könsklyftor (Thornley & Thörnqvist 2009).

Kommunal

Svenska Kommunalarbetareförbundet (Kommunal), är det största LO-förbundet, och organiserar bland andra vaktmästare, arbetare inom vård och olika typer av omsorg, städning och sophämtning. Kommunalarbetarna utgör totalt omkring en fjärdedel av den svenska arbetskraften (Thornley & Thörnqvist 2009).

Arbetarhistorikern Lars Ekdahl har beskrivit Kommunal som "välfärdssamhällets spegel" i två avseenden. Det första är att organisationen i sig själv speglar framväxten och tillbakaväxten av den offentliga sektorn. Under uppbyggnadsåren växte antalet kommunalarbetare stadigt. Från 1960-talet och fram till tidigt 1990-tal växte Kommunal med over en halv miljon medlemmar (Ekdahl 2010) och organisationen kom att antalsmässigt domineras av kvinnor inom vård och barnomsorg. 2009 var fyra av fem anställda i den offentliga sektorn kvinnor och Kommunal består idag till omkring 80 procent av kvinnliga medlemmar (Thornley & Thörnqvist 2009).

Nedmonteringen och nedskärningarna under 1980- och 1990-talet fick stora effekter på Kommunal, som tappade 200 000 medlemmar under 1990-talet och 2000-talets första decennium (Ekdahl 2010). En annan betydande konsekvens av förändringarna i välfärden är att ett ökande antal kommunalare har arbetsgivare i den privata sektorn.

Kommunal är också välfärdssamhällets spegel i det avseendet att den politiska debatten om hur välfärden ska organiseras har ekat i förbundets egna diskussioner och ideologiska utveckling, och man har genomgått en förändring i sin hållning jämfört med under välfärdens uppbyggnadsfas och den svenska modellens guldålder. Den offensiva inställningen man hade då, när man såg den offentliga sektorn som ett verktyg i kampen för socialism, ersattes under 1980- och 1990-talet med en mer defensive hållning där man accepterade privata inslag i välfärden och inte längre var emot privatiseringar som princip (Ekdahl 2010).

Det här har varit en konfliktfylld process, och de senaste åren har denna inriktning alltmer kommit att ifrågasättas, och det kongressbeslut som fattades av förbundet på årets kongress vittnar om att den betydligt mer privatiseringskritiska linjen som drivits av ett antal sektioner nu fått gehör i stora delar av förbundet. På samma kongress antog man också ett nytt lönepolitiskt program som vittnar om en mer kritisk syn på individuell lönesättning än vad som varit fallet sedan detta infördes i mitten av 1990-talet.

Dock kvarstår det faktum att Kommunal, som under välfärdsstatens uppbyggnadsfas sågs som bärare av den sociala demokratin (Ekdahl 2010) och därför hade en särskild plats i arbetarrörelsens framtidsvision, under de gångna decenniernas nedskärningar och privatiseringar har fått en mer komplicerad relation till resten av arbetarrörelsen. Man har t.ex. i lönerörelser uppmanats att ta sitt samhällsansvar, genom att hålla igen på kraven (Waldemarson 2010). Strejken, medlemmarna som deltog i den liksom Kommunals företrädare befinner sig därmed i en motsägelsefull position gentemot staten och det socialdemokratiska partiet.

Detta blev tydligt inte minst i den diskussion om strejkbryteri som uppstod efter att politiker i många kommuner, däribland politiker från arbetarrörelsens partier, hade utfört det arbete som nedlagts av de strejkande, så som att låsa upp skolor, tömma parkeringsautomater och städa i olika kommunala lokaler (Thornley & Thörnqvist 2009).

Strejken

Flera stora strejker ägde rum i den offentliga sektorn i Sverige under 1990-talet och början av 2000-talet, men detta är inte enbart ett svenskt fenomen. Koncentrationen av arbetskonflikter till den offentliga sektorn i västvärlden har adresserats av flera forskare (Se bl.a. Briskin 2011 och Thornley & Thörnqvist 2009).

Den strejk som Kommunal genomförde våren 2003 är den hittills mest omfattande i förbundets historia och den största strejken bland offentliganställda i Sverige. Under parollen ’Vi tar fajten’ var totalt 83 000 medlemmar uttagna under olika perioder mellan 23 april och 28 maj (Waldermarson 2010; Thornley & Thörnqvist 2009). Strejken definieras idag av Kommunal som en kamp för högre löner, bättre välfärd, ökad jämställdhet och en kamp för solidaritet med de sämst betalda yrkesgrupperna inom förbundet (http://www.kommunal.se/Kommunal/Om-Kommunal/Kommunal-100-ar/Kommunals-strejkhistoria/). Då omgärdades konflikten av mycket medial uppmärksamhet, och det fördes en intern diskussion i Kommunal, men också i resten av arbetarrörelsen och framförallt i LO, kring förbundets krav och strategier (Fransson 2009; Waldemarson 2010; Thornley & Thörnqvist 2009).

Konfliktens upprinnelse var att Kommunal sa upp sitt tvåårigа avtal med kommuner och landsting ett år i förväg, på hösten 2002. Man hade utvärderat avtalet och menade att man inte skulle få ut så mycket i löneökningar som varit syftet när avtalet slutits 2001. Kommunal krävde nu löneökningar med 5,5 procent, men kravet avfärdades av arbetsgivaren som orealistiskt.

Istället erbjöds anställda inom vård och omsorg 4,2 procent medan andra yrkesgrupper bara erbjöds 2 procent (Thornley & Thörnqvist 2009).

Kommunal avvisade arbetsgivarens bud som för låga för att klyftan till jämförbara grupper på arbetsmarknaden skulle kunna minska på allvar (Waldemarson 2010). När strejken utbröt tog Kommunal inledningsvis ut 9150 medlemmar. Den strategi man använde sig av var en rullande strejk, där strejken flyttades mellan olika yrkesgrupper och kommuner, men där man under strejkens gång successivt i tre olika vågor ökade antalet strejkande.

Den sista vågen skulle pågå tills en uppgörelse nåddes, men varade bara två dagar. 28 maj slöts ett nytt avtal som gav anställda i vård och omsorg 5 procent första året, och andra grupper ett minimum på 2,6 procent. Andra året skulle barnskötare få 5 procent och andra grupper som lägst 2 procent. Fördelningen av löneutrymmet skulle slutgiltigt bestämmas i de lokala förhandlingarna (Waldemarson 2010).

I avtalet ingick också ett av Kommunals mest framlyfta krav, höjda lägstalöner till 14 000 kr för de som var över 18 år och hade gymnasieutbildning och mer än ett års yrkeserfarenhet, och 13 000 för de som inte fyllde dessa kriterier (Thornley & Thörnqvist 2009).

Resultatet av strejken har varit omdiskuterat, men det som är odiskutabelt är att besvikelsen bland medlemmar var påtaglig, i alla fall om man ska tro den utvärdering som förbundet gjorde. I denna svarade 64 procent av sektionsordförandena att deras medlemmar hade reagerat negativt och 21 procent väldigt negativt på avtalet. Bara 7 procent kunde vittna om en positiv reaktion (Thornley & Thörnqvist 2009). Debattens vågor gick höga i media, bl.a. gjorde Uppdrag Granskning ett uppmärksammat och väldigt kritiskt program. Strejken debatterades också på Kommunals kongress 2004, där enskilda medlemmar i motioner uttryckte besvikelse över att strejken avblåsts (Waldemarson 2010).

…och dess relevans för feministisk forskning

Flera feministiska och marxistiskt inspirerade forskare har teoretiserat den betydelse som den nyliberala ekonomiska och politiska dominansen har haft för sociala rörelser och det politiska samtalet i väst under de senaste decennierna. Den amerikanska filosofen Nancy Fraser menar att de sociala rörelserna fragmenterats och tryckts tillbaka i takt med nyliberalismens ökade inflytande och att man flyttat fokus från omfördelning till erkännande, där identitetspolitik trängt ut kampen om ekonomiska resurser (2003). Ramarna för vad som går att föreställa sig i termer av en annan samhällsorganisering har förskjutits till kapitalets fördel. Denna utveckling har påverkat praktik och självbild för såväl arbetarrörelsen som andra sociala rörelser. Statsvetaren Wendy Brown talar om en politisk sorg och hur vänstern förlorat förmågan att föreställa sig själv vid makten, och förvisat sig själva till en marginell position (2008) och genusvetaren Diana Mulinari menar att det nyliberala hegemoniskiftet påverkat ”alla arenor för mänskligt handlande och speciellt människors uppfattning om möjligheterna att kunna agera politiskt för att

därigenom förändra ramen för vad som i grund och botten var (och är) en ideologi som döljer den härskande klassens intressen.” (Mulinari 2001, s 12). Brown menar att själva visionen om ett annat samhälle blivit svårare att upprätthålla då dagens kapitalism ”letat sig in i varje skrymsle och vrå av den sociala och subjektiva existensen” (Brown 2008, s 154). Vad innebär en sådan utveckling för aktivister i ett kvinnodominerat fackförbund vars arena utgör centrum för omvandlingen av samhället i en mer neoliberal riktning?

Att omvandlingen av välfärdssektorn har medfört förändringar för kvinnor som brukare av välfärden och ekonomisk omfördelning från kvinnor till män har under de senaste åren lyfts fram i forskning och i politisk debatt, bl.a. av utredare kopplade till Kommunal. Däremot finns det lite forskning på vad detta inneburit för de som arbetar i välfärden, och i ännu mindre utsträckning för just Kommunals yrkesgrupper, som kan sägas befinna sig längst ner i hierarkin utbildnings- och lönemässigt. Någon studie av de strejkandes egna erfarenheter av Kommunalstrejken har inte gjorts.

Jag tror att intervjuer med fackligt aktiva kommunalare som var involverade i strejken 2003 om tiden innan, under och efter denna kan fördjupa förståelsen för det senaste decenniets arbetsvillkor och förutsättningar för facklig mobilisering inom den offentliga sektorn. Hur ser kommunalare som var verksamma under strejken och som fortfarande är fackligt aktiva på sin egen maktposition? Vad innebär det för kommunalarna att man gått från att vara bärare av det sociala demokratiska projektet till att befinna sig i centrum för omvandlingen av den offentliga sektorn? Genom att på det här sättet undersöka fackföreningsrörelsens självbild tänker jag mig att det också går att säga något om styrkeförhållandena mellan den och andra krafter, eller annorlunda uttryckt, mellan arbete och kapital.

Jag vill höra intervjupersonernas röster om arbete, facklig kamp, motstånd och utopier, där strejken blir en ingång till detta. Mitt huvudsakliga intresse för strejken handlar alltså om den som symbol för och symptom på det politiska och ekonomiska skifte som bl.a. omfattar en ny organisering av välfärden. Det finns således en dubbel ansats där jag är intresserad av att ta reda på vad intervjupersonerna tycker att strejken handlade om (vad som mobiliserades och förhandlades i den) liksom hur de beskriver tiden innan och efter strejken med avseende på arbetsvillkor och villkor för fackligt arbete och hur detta kan förstås i relation till den ändrade situation som Kommunal fått genom de förändringar som välfärden genomgått. Strejken utgör alltså utgångspunkten i ett större narrativ vad gäller Kommunals och välfärdens utveckling, så som det konstrueras av intervjupersonerna.

Teoretiskt vill jag lägga tonvikten på hur klass och kön görs inom ramen för arbete och facklig kamp under tiden före, under och efter strejken. Inom samhällsvetenskaplig forskning, och genusvetenskap är inget undantag, har vi under en längre tid sett ett minskat intresse för klass (Skeggs 1997; Bradley 1999) och en förskjutning i förståelsen av klass från struktur till kultur, från produktion till konsumtion och från arbete till livsstil (Bradley 1999). Arbetarklassen förstås

ofta som en fattig och marginaliserad minoritet under en växande, men ofta icke definierad, medelklass (Bradley 1996; Pease 2010).

Jag vill istället studera klass och kön i en kontext av klassmobilisering. Kön och etnicitet bidrar till formandet av klassrelationer och vice versa, vilket innebär att social förändring omfattar möjliga förändringar inom alla dessa relationer (Acker 2006; Harding 1998). Linda Briskin använder uttrycket "gendering labor militancy" för att beskriva att "in the course of women's labor militancy, gender is mobilized, resisted and transformed" (2007a:22) och att dessa processer också formar kampen.

Att utgå från ståndpunkter hos strejkande kommunalarbetare och undersöka hur de själva såg på varför de strejkade, strejkens förlopp och den tid som förflutit sedan strejken kan ge viktig kunskap om hur könade och rasifierade klassprocesser tagit sig uttryck i en kontext av en välfärdsstat i förändring och en fackföreningsrörelse i förändring.

Pilotintervjuerna

Jag har gjort tre pilotintervjuer för att testa mina intervjufrågor och se vilka teman som skulle vara intressanta att gå vidare med. Intervjupersonerna består av en man på sektionsnivå, en kvinna på sektionsnivå och en kvinna på förbundsnivå.

I intervjuerna har jag bett informanterna berätta vad det första de tänker på kring strejken är, och därefter ställt olika frågor om vad de gjorde under strejken, vad de tyckte om att det skulle bli strejk, vilket stöd de upplevde att de fick och vad de tycker sig ha dragit för lärdomar av strejken. Intervjuerna har pågått mellan 1,5 och 2,5 timme.

Erkännande, omfördelning, värde

I intervjuerna, liksom i det genomgångna radiomaterialet, framkommer på olika sätt och föga förvånande betydelsen av ekonomisk omfördelning. Informanterna talar om behovet av höjda kvinnolöner och viljan att närma sig jämförbara yrkesgrupper på arbetsmarknaden. En av informanterna talar om det egna behovet av en lön som det går att leva på, och att detta var det viktigaste skälet till att hon ville att det skulle bli strejk. Men i intervjuerna har också framkommit att en vilja att synliggöras som utförare av ett viktigt arbete var en viktig del i strejkkampen. Detta kopplar informanterna till de speciella förutsättningar som finns för strejker i den offentliga sektorn. Eftersom arbetet inte är produktivt i kapitalistisk mening (Johansson 2003; Fine & Saad-Filho 2004) orsakade strejken ingen ekonomisk förlust för motparten.[1]

[1] That public sector workers are unproductive in a capitalist sense does not mean that they are not working class or not exploited. Although not producing any commodities, they still have to work more hours than it takes for an average productive worker to produce value corresponding to their wage. Whether labour is productive or unproductive depends on the social relations under which it is performed, and not on the activity as such, its usefulness or importance to society. The labour of public sector welfare workers is not productive in a capitalist sense, but can be regarded valuable according to other logics (Johansson 2003; Fine & Saad-Filho 2004).

Snarare betydde strejken att arbetsgivarna sparade pengar. Det kan, som Thornley och Thörnqvist (2009) har påpekat, till och med vara oklart vem som utgör motparten i en sådan konflikt. Är det staten, det politiska parti som styr på nationell nivå, skattebetalarna, eller lokala politiker och arbetsgivare? Om motparten är hårdnackad kan allmänhetens uppfattning bli avgörande. Detta är anledningen till att strejker i den offentliga sektorn tenderar att bli en kamp för allmänhetens stöd, men också, att det kan finnas behov av stöd från andra fackförbund.

Intervjuperson 2, som är ledamot av en sektionsstyrelse i en stor stad, beskriver hur synliggörandet är en avgörande faktor för Kommunal, eftersom deras strejker inte drabbar arbetsgivaren ekonomiskt på samma sätt som när arbetare i den privata sektorn strejkar:

”Till skillnad från när Transport strejkar till exempel och stannar lastbilarna, ja det blir inga leveranser till industrierna och helt plötsligt så kostar det jättemycket pengar för företagen. Det är mycket – maktmedlet är mycket kraftfullare än för oss. Där är det ju allmänhetens sympati som är det starkaste vapnet och det var ju den stora utmaningen för oss att förklara liksom att våra yrkesgrupper behövs. Om inte vi finns då stannar samhället.” (Intervju med ledamot av sektionsstyrelse, 130524)

Att få upp folks ögon för strejken är alltså avgörande för möjligheten att lyckas med kraven. Men han menar vidare att det är svårt, eftersom Kommunals yrkesgrupper osynliggörs:

”Men vi upplevde ju att till stor del så – så var vi osynliga. Folk såg inte att vi fanns. När de började diskutera nedskärningar till exempel då om man tittade […] på statistiken över anställda på sjukhuset så satt jag med vid ett tillfälle där det redovisades att så här många läkare har vi anställda, så här många sjuksköterskor har vi anställda och sen en övrig personal. Och övrig personal det var vi [skratt]. Så vi var ju majoriteten men vi fanns inte.” (Intervju med ledamot av sektionsstyrelse, 130524)

Han sätter själv detta i samband med att Kommunal framförallt organiserar kvinnodominerade yrkesgrupper, och menar att det ses som naturligt att ignorera dessa.

Intervjuperson 1, en tjänsteman på Kommunals förbundskontor, resonerar om att det var oerhört viktigt att ha allmänheten med sig, vilket hon tycker att Kommunal hade eftersom folk insåg att

”hon som vårdar min mamma eller pappa eller vad det är, de har så här lite pengar för det de gör. Eller de som passar mitt barn när jag jobbar eller där jag lämnar mitt barn när jag går på mitt eget jobb eller lagar maten eller vägarna och ser till att allting funkar men det är först då som man liksom får uppmärksamheten på att det är ju faktiskt – välfärdsarbetarna finns vart än jag tittar omkring mig och det ska bara funka. I alla väderlägen och tjugofyra timmar om dygnet, sju dagar i veckan, så är det ju” (Intervju med förbundstjänsteman 120425)

I de hittills återgivna utdragen uttrycker informanterna behovet av erkännande som ett sätt att få gehör för sina krav. Ett delvis annat fokus finns hos intervjuperson 3, ordförande för en sektion i en stor stad, som betonar vilken betydelse det har för självkänslan att bli sedd för det arbete man gör. Här uppfattar jag det som att erkännandet inte bara är en strategi för att uppnå strejkkraven, utan att det är viktigt i sig:

”[…] Och man hamnar i media. Alltså man blir ett nyhetsvärde, man får ett – ja, man blir nån. Faktiskt. Och det tycker jag är viktigt.” (Intervju med sektionsordförande, 130617)

Värt att notera är formuleringen att man blir någon. Den säger minst lika mycket om det läge man utgår ifrån som om det läge som eventuellt kan uppkomma genom att man blir sedd i media. För att kunna bli någon måste man inte ha varit någon tidigare. Detta utgör ett exempel på vad som kan rymmas i den fackföreningsrörelsens självbild som jag är intresserad av att försöka fånga. Vad detta att bli sedd kan handla om utvecklar intervjuperson 3 när jag frågar om uppmärksamheten de fick i media ändrade hur hon såg på det egna arbetet:

” det här med yrkesstolthet och sånt det ligger i det där, att bli sedd för det man gör. Det är nog väldigt viktigt. […] Och då när man får prata om att det är såhär det ser ut eller ja, som vårdbiträde eller nåt annat, och någon intresserar sig för vad man sysslar med egentligen. På allvar liksom, då blir det jag gör viktigt på ett annat sätt. Eller vi *vet* ju att vi gör viktiga jobb, men vi blir ju inte sedda för det.” (Intervju med sektionsordförande, 130617)

Här uppfattar jag att det finns en ambivalens. Å ena sidan vet man att man gör ett viktigt arbete. Å andra sidan blir det på riktigt först när någon annan, någon som kommer utifrån, ser detta och bekräftar det.

Utifrån det här lilla och begränsade materialet vill jag hävda att det är problematiskt att göra den skarpa åtskillnad mellan kamp för ekonomisk omfördelning och kamp för erkännande som görs av Nancy Fraser, den feministiska teoretiker som framförallt kommit att förknippas med dessa begrepp (Fraser 1995). Fraser menar, utifrån en idealtypsmodell, att olika kollektiv är betjänta av olika typer av kamp. Detta innebär att vissa kollektiv är betjänta av omfördelning och andra av erkännande. Det finns också vad hon kallar bivalenta kollektiv som har behov av både erkännande och omfördelning. Kvinnor är ett sådant kollektiv, enligt Fraser. Arbetarklassen däremot, menar hon inte har något att vinna på erkännande, eftersom det förutsätter att erkännas för sin särart eller speciella identitet (Fraser 1995).

En uppenbar kritik, vilken Fraser också själv lyfter, är att hennes modell förutsätter att man abstraherar bort den komplexitet som genomsyrar verklighetens kollektiv. Det handlar framförallt om att människor inte enbart tillhör ett kollektiv utan flera och att sociala relationer därför skär igenom varandra (Fraser 1995). Den brittiska sociologen Beverley Skeggs menar att klass formar en viss typ av könsvillkor, och att klass och kön inte går att förstå separerade från varandra. Arbetarfemininitet och det sätt värde tillskrivs arbetarkvinnor skiljer sig från

medelklassens statusfeminitet (Skeggs 2012). Arbetarkvinnor har därför inte något att vinna på att synliggöras, eftersom synliggörandet sker på andra klassers villkor och ofta på ett moraliserande och negativt sätt (Skeggs 2012). Enligt Skeggs är det därför ointressant för dem att engagera sig i kamp för att få sitt värde erkänt av andra (Skeggs 2012).

Skeggs utgår i sin diskussion om erkännande ifrån de studier hon gjort om vita brittiska arbetarklasskvinnor, och börjar på så sätt i en klass- och könsformad praktik och inte i en teoretisk modell som förutsätter att intersektionella relationer abstraherats bort. Men även här, liksom hos Fraser, ses erkännande dels som ett mål i sig och dels som ett erkännande för något man är, snarare än något man gör.

En strikt uppdelning mellan omfördelning och erkännande har kritiserats av bl.a. Judith Butler, som i debatten med Fraser använder Marx för att påvisa problematiken i att betrakta det materiella och det ideella som två separata enheter (Butler 1995). Butler framhäver Marx kritik av hur det kulturella och ekonomiska i kapitalismen skiljs åt som två separata sfärer, som en effekt av arbetsdelningen mellan manuellt och immateriellt arbete. Hon hänvisar också till Althussers förståelse av ideologi som alltid existerande i praktiker, och inte något som kan separeras från eller föregår dessa (Butler 1995).

Om man följer Butlers kritik av Frasers skarpa distinktion mellan det materiella och ideella, och Skeggs förståelse av klass och kön som icke separerbara, hur skulle det gå att förstå omfördelning och erkännande om man med en marxistisk analys utgick från arbetarkvinnor i en kontext av social förändring och kamp?

Värdet av välfärden

Att framhålla att arbetskonflikter från de arbetandes sida syftar till att försvara kvaliteten i det arbete man utför, snarare än den egna lönen eller de egna arbetsvillkoren i sig, och på det sättet försöka göra konflikten till en allmän angelägenhet, är, som fackföreningsforskaren Linda Briskin (2011) har visat, en vanlig strategi för arbetare i den offentliga sektorn. Briskin menar att detta kan betraktas som ett nytt sätt att förstå vård- och omsorg, en politisering av dessa där omsorg kan uppmuntra snarare än hindra arbetare från att strejka.

Det är här nödvändigt att understryka att Briskins fokus är på sjuksköterskor, en yrkesgrupp som utgjort ett väldigt aktivt arbetarkollektiv i arbetskonflikter i den offentliga sektorn (Briskin 2011). De har andra identitetsmässiga och styrkemässiga förutsättningar än många av de yrkesgrupper som strejkade 2003, vilka främst var barnskötare, sopåkare, städare, skolvaktmästare och skolbespisningspersonal. Det innebär att det inte går att göra någon direkt översättning av Briskins diskussion. Men i intervjuerna har det ändå framkommit tankar om att det inte finns någon motsättning mellan att bry sig (utöva omsorg) och att gå ut i strejk:

När jag frågar intervjuperson 2 om hur han tänkte kring att tredje man påverkas av en strejk i välfärden svarar han att

”[…] problemet är att om våra yrken blir nån form av slasktratt som ingen vill söka sig till för det är så dåliga villkor så innebär det också att gamla och barn drabbas. Det kanske drar ut lite längre på tiden bara, men det innebär ju sämre- en försämring av kvaliteten på servicen. Det är ju inget snack om saken. [---] Men man fick ju förklara det här med att man måste – att vi gjorde det här inte bara för vår egen skull utan även – lika mycket egentligen för verksamhetens skull. För yrkenas framtid.” (Intervju med ledamot av sektionsstyrelse, 130524)

När jag ställer en liknande fråga till intervjuperson 3 resonerar hon på ett liknande sätt:

”[…] ingen utav oss som är brukare av samhällstjänster önskar väl ha en låglönearmé som på taskiga villkor utför ett arbete […] Egentligen alla krav som vi har som kommunalare faller ju positivt även för brukarens del. Alltså får vi bra lön så vi har råd att jobba kvar på heltid utan att jobba ihjäl oss och såna saker, ja men då borgar ju det för en bra kvalitet på den vård och omsorg vi ger liksom.” (Intervju med sektionsordförande, 130617)

Här framhålls de gemensamma intressen som finns mellan brukarna och arbetarna i välfärden. Intervjuperson 3 visar också på att detta inte är två olika grupper, genom att tala både som arbetare i välfärden och som brukare av densamma. Att strejka ses som att ta ansvar för välfärden, i bemärkelsen att förhindra en situation som i längden skulle bli ohållbar, och då drabba brukarna i högre utsträckning. Fokus ligger på att värna kvaliteten i verksamheten genom att kämpa för sådana villkor att man garanterat en återväxt av personal. Det här är ett tema som skulle kunna utvecklas, i dialog med Briskins begrepp ”politisering av omsorg” men med medvetenhet om att hennes begrepp utvecklats utifrån sjuksköterskans yrkesroll, som är befäst med specifika historiska konnotationer om yrket som ett kall för kvinnor (Briskin 2011). Det vore också intressant att i intervjuerna försöka ringa in precis vilka värden i välfärden man menar att man försvarade genom strejken.

Kampvilja och solidaritet

Det sista temat jag vill lyfta fram handlar om hur informanterna berättar om hur de själva och Kommunal påverkades av själva strejkkampen. Intervjuerna har visat att värden som en bättre och mer kvalitativ välfärd enligt informanterna värnades genom strejken. Men det har också framkommit i intervjuerna att andra värden, som också de står i kontrast till kapitalistiska fenomen som konkurrens och egennytta, producerades och stärktes under konflikten. Även här framkommer att det inte bara är själva löneökningen som står på spel i strejken, utan att det också är något annat:

”[…] jag skulle ju liksom kunna säga att vi behöver en strejk var tredje år för att få känna solidariteten och kroka arm och vara starka tillsammans och såna saker. För det är så hemskt mycket annat det ger en konflikt liksom. (Intervju med sektionsordförande, 130617)

Vad är då detta andra som adresseras av intervjuperson 3?

Intervjuperson 2 pratar om glädjen i att känna att alla ställer upp, och ställer det i motsats till det annars lite tröga fackliga arbetet:

”[…] under en strejk så […] ställer ju för det mesta väldigt många upp så att då ser man ju verkligen vilken styrka som finns i en fackförening ifall man bara vill. Det är ju rätt så häftigt, att vi är så många. […] Så är en kraft som finns i det som är rätt så häftig.” (Intervju med ledamot av sektionsstyrelse, 130524)

Intervjuperson 3 lyfter upp kampviljan som det allra första hon tänker på när jag frågar om strejken:

”Men det är det alltså att kampandan var så fullständigt på topp. Det kändes som att man gjorde ett dygnet runt-arbete men att det var så kul så man hade ingen lust att varken sova, äta eller göra nånting annat just då för man, ja – och det var verkligen att kroka arm med varandra liksom. Det var sån total kampvilja, var det. Så att det är det första jag tänker på om 2003. ” (Intervju med sektionsordförande, 130617)

Hon lyfter också fram en relaterad aspekt, och det är att kampviljan och sammanhållningen skapade en känsla av styrka hos yrkesgrupper som är vana att bli hunsade:

”[…] För det tror jag också att en strejk gör att man blir stark, alltså det stärker individerna, det stärker kollektivet och det stärker individerna i kollektivet väldigt mycket. […] (Intervju med sektionsordförande, 130617)

Intervjupersonen exemplifierar detta med att flera i sektionen inte gick tillbaka till sina arbetsplatser efter strejken, eftersom konflikterna blivit så djupa, men att de såg det som positivt att byta till bättre arbetsplatser. Hon fortsätter också resonemanget med att strejken blev som en skola när det gäller ökad kunskap om organisering, men också om hur det samhälle man är en del av fungerar.

Att det i strejken växte fram en solidaritet och kampvilja har också i materialet visat sig stå i förbindelse med den känsla av besvikelse som fanns hos en del medlemmar. I alla tre intervjuerna framkommer att viljan att fortsätta strejken inte bara handlade om en önskan att få ett bättre avtal, utan också om en vilja att ta den strid man laddat upp för, i den febrila aktivitet och den känsla av samhörighet som växt fram:

”[…] det var många som var missnöjda för att de stod på tur att få gå ut i strejk och tyckte liksom att ’fan, jag hade velat gjort det här’ liksom så för att – ja de var liksom så upptriggade och ville verkligen liksom slåss för – för de här sakerna och tyckte ’nej vi vill ta fajten nu’ och så vart de besvikna – ’nej men nu är vi överens om ett avtal’ – ’men vi skulle ju gå ut nu’ så att det var väl mer lite så också som en del var besviken och så en del vart ju besviken över utfallet, att det inte vart så mycket som man – som de hade förväntat sig […]” (Intervju med förbundstjänsteman 120425)

Intervjuperson 3 berättar om känslan av besvikelse när hon och de andra på sektionen nåddes av beskedet att strejken var slut och att det var svårt att avbryta när man var så ”taggad”. Viljan att fortsätta strejka hos de barnskötare i sektionen som skulle tillbaka till arbetet i ett tidigt skede gjorde att man skrev ett brev och bad att få kvarstå i strejk. (Intervju med sektionsordförande, 130617)

Den slutsats jag drar utifrån detta tema är att trots den besvikelse som strejken behäftats med minns informanterna ändå strejken som en period av sammanhållning, solidaritet och kampvilja. Det är till och med så att just dessa i strejken inneboende fenomen gav upphov till en del av den besvikelse som uppstod när konflikten avblåstes. Hos alla tre finns en önskan om att konfliktorganisationens fördelar som högre aktivitet och starkare sammanhållning skulle kunna överföras till det dagliga fackliga arbetet. Hos de två informanterna som under strejken fanns på sektionsnivå finns också en frustration över att man inte fick fortsätta det man påbörjat, som visar att det inte enbart handlade om ett missnöje med vad man uppfattade som ett inte tillräckligt bra avtal.

Detta skulle kunna förstås genom det som den amerikanska sociologen Rick Fantasia kallar “cultures of solidarity” (1988) i vilka arbetare under arbetskonfliktens gång känner av sin kollektiva makt, vilket startar en process av positiv förstärkning. Höjningen av medvetandet uppmanar till mer kollektiva aktioner, vilka i sin tur höjer medvetandet, etc. Ur detta antas möjlighetshorisonterna vidgas.

Det är dock för tidigt att säga om detta faktiskt blev utfallet av strejken 2003. Intervjuperson 2 påpekar t.ex. också att han tror att besvikelsen efter strejken 2003 var en orsak till att det tog lång tid innan Kommunal var beredda att gå ut i konflikt igen. Förstärkningen kan också gå på andra hållet. Det är också värt att notera att ingen av informanterna talar om att man fick en styrka som gjorde att man kunde uppnå kraven, utan om känslan av solidaritet och samhörighet som gjorde att man orkade trots att det också var jobbigt.

Rimligtvis är det så att utfallet av konflikten påverkar huruvida känslan av kampvilja och vidgade möjlighetshorisonter som ändå finns där fortsätter att växa eller om den förbyts i något annat. Och möjligheterna för ett visst utfall påverkas ju i sin tur av könade faktorer som i vilken sektor de strejkande arbetarna befinner sig.

References

Acker, Joan (1992) ”Två diskurser om reformer och kvinnor i den framtida välfärdsstaten”, in Acker, Joan et al, *Kvinnors och mäns liv och arbete*. Stockholm: SNS Förlag.

Acker, Joan (2006) Class questions. Feminist answers. Oxford: Rowman & Littlefield.

Boréus, Kristina (1994) *Högervåg: nyliberalismen och kampen om språket i svensk debatt 1969-1989*. Stockholm: Tiden.

Bradley, Harriet (1996) *Fractured identities: Changing patterns of inequality*, Cambridge & Malden: Polity Press.

Briskin, Linda (2007) *Gendering labour militancies, paper submitted to the Gender as Social Practice stream of the Gender, Work and Organization Conference*. Keele: Keele University, UK, June 2007.

Briskin, Linda (2011) Resistance, mobilization and militancy: nurses on strike, *Nursing Inquiry* 19:4.

Brown, Wendy, *Att vinna framtiden åter. Texter om makt och frihet i senmoderniteten*, Stockholm: Atlas, 2008.

Butler, Judith, ”Merely cultural”, *New Left Review*, 1998:1/227.

De Angelis, Massimo & Harvie, David (2009) ”’Cognitive capitalism’ and the rat-race: How capital measures immaterial labour in British universities”, *Historical Materialism* 17:3.

Ekdahl, Lars (2010) Välfärdssamhällets spegel: *Kommunal 1960-2010*. Stockholm: Premiss.

Fantasia, Rick (1988) Cultures of solidarity. Consciousness, action, and contemporary American workers. London: University of California Press.

Fine, Ben & Saad-Filho, Alfred (2004) *Marx’s Capital*. London: Pluto Press.

Fransson, Susanne (2009) ”Kvinnors strejker – en väg till rättvisa och jämställda löner?” in Egerö, Anne-Marie (ed.), *Nio perspektiv på jämställdhet. En antologi om kvinnors och mäns löner*. Stockholm: Medlingsinstitutet.

Fraser, Nancy (1995) ”From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a 'Post-Socialist' Age”, *New Left Review* 1/212 July-August.

Fraser, Nancy, *Den radikala fantasin – mellan omfördelning och erkännande*, Göteborg: Daidalos, 2003.

Harding, Sandra (1998) *Is science multicultural? Postcolonialisms, feminisms and epistemologies*, Indiana University Press.

Johansson, Tony (2003) "Introduktion till Karl Marx distinktion mellan improduktivt och produktivt arbete, *Fronesis* 9-10.

Kommunal: Kommunals strejkhistoria (http://www.kommunal.se/Kommunal/Om-Kommunal/Kommunal-100-ar/Kommunals-strejkhistoria/, accessed on 19/1 2013)

Mulinari, Diana, "Såhär gör vi i Sverige. Några reflektioner om den svenska fackföreningsrörelsen och framtiden", i Holmgren, Anna (red), *Klassamhället – förändring, splittring och vanmakt*, LO Idédebatts skriftserie Vadå klassamhälle? nr 3, 2001.

Pease, Bob (2010) *Undoing privilege. Unearned advantage in a divided world*. London & New York: Zed Books.

Skeggs, Beverley (1997) *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable.* London: Sage.

Skeggs, Beverley (2012) "Åter till frågan om respektablitet. Personvärdets moraliska ekonomi", Fronesis 40-41.

Thornley, Carole & Thörnqvist, Christer (2009) "Where's the Enemy? A comparison of the Local Government Workers' Strike of July 2002 in the UK and the Municipal Workers' Strike of Spring 2003 in Sweden". Paper presented to BJIR Conference in honour of Richard Hyman, London 28-29 May 2009

Waldemarson, Ylva (2010) *Mellan individ och kollektiv: Kommunal 1960-2010*. Stockholm: Premiss.